

ਸ਼ਹਿਰੀ - ਪੇਂਡੂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਧ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਰਚਨਾ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ

ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਰ (ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ) ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ 'ਉੱਡੀਕ ਘਰ' ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਨਿਯਮਿਤ ਉਸਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਹਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੇਰੀ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਧੀਆ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੋਰਖਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਰਾਂ (ਪੇਰੀ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ) ਦੀਆਂ ਹਰੀਆਂ-ਭਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਹੱਲ ਦੀ ਸਹਿ-ਰਚਨਾ ਦੀ ਪਹਿਲ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਰਿਆਲੀ ਭਰਪੂਰ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ-ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ (ਹਿੰਟਰਲੈਂਡ) ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੋਰਖਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪੇਰੀ-ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ, ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਖਾਧ ਪੂਰਤੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਜੋ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਫਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਤੰਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪੈਟਰਨ ਅਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਤੰਤਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਅਪਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ, ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਣ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖਾਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ।

ਗੈਰ-ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲਤਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮੁੱਖ ਵੱਡੀਆਂ ਐਕੜਾਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘਟਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਵਧਦੀ ਮੰਗ ਮੌਜੂਦਾ ਖੇਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਦਬਾਅ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰਿਆਲੀ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ

ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੌਜੂਦਾ ਪੱਤਰ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਵਿਭਾਗ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਰ ਸਪੋਰਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਗੋਰਖਪੁਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਐਕਸ਼ਨ ਗਰੁੱਪ (ਜੀ ਈ ਏ ਜੀ) ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਜੀ ਈ ਏ ਜੀ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਹਰਿਆਲੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਰਾਹੀਂ ਗੋਰਖਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਖੜੋਣ ਦੇ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸ਼ਹਿਰ ਉੱਪਰ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਚੀਲੀਆਂ ਖੇਤੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਤੰਤਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਗੋਰਖਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਰ ਸੰਘਣੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਵੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਖਾਧ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਇਹ ਵਧਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਤਾਜ਼ੇ ਅਤੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬ ਪੇਰੀ- ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਭੋਜਨ

ਸੰਬੰਧੀ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਆਮਦਨੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਸਤਾ ਭੋਜਨ, ਜੋ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹਨ।

ਗੋਰਖਪੁਰ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸ ਸਰਯੂ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਪਾਰਕ ਕੇਂਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰੇਲੂ ਲਘੂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਖੁਦਰਾ ਅਤੇ ਥੋਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਖੇਤਰ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮਾਨਸੂਨ (ਜੂਨ-ਸਤੰਬਰ) ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਸਾਲ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹਾ ਨਵਾਂ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਦਹਾਕਿਆਂ

ਇਸ ਪਹਿਲ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਪਲਾਇਨ ਘਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਹੈ।

ਦੌਰਾਨ ਬੇਤਰਤੀਬੀ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ (ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਖਾ) ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣਾ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

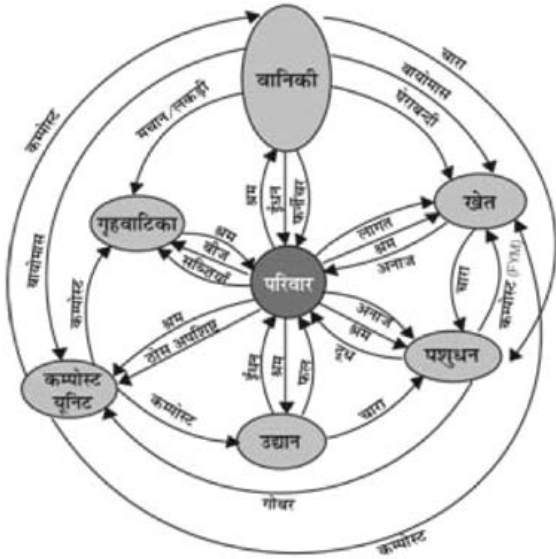
ਬਾਕਸ 1 - ਵਿਭਿੰਨਤਾ : ਇੱਕ ਘੱਟ ਜੋਖਮ ਵਾਲਾ ਵਿਕਲਪ

ਗੋਰਖਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬਲਾਕ ਜੰਗਲ ਕੋਡੀਆ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਿੰਦਾਪੁਰ ਦਾ 50 ਸਾਲਾਂ ਕਿਸਾਨ ਸੁਗਰੀਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਏਕੜ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਸਿਰਫ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਹੀ ਉਗਾਉਂਦਾ ਸੀ। 2019 ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਭਿੰਨ ਸਾਫਟ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਤਿ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਨਿਰਣੈ ਲਿਆ।

ਅੱਜ ਸੁਗਰੀਵ ਉਹਨਾਂ ਕੁੱਝ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਟਰ, ਫੁੱਲ ਗੋਭੀ, ਬੰਦ ਗੋਭੀ, ਮੂਲੀ, ਗਾਜਰ, ਧਨੀਆ, ਲਹੁਸਣ, ਪਿਆਜ਼, ਪਾਲਕ, ਆਲੂ, ਟਮਾਟਰ ਅਤੇ ਕਣਕ ਉਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਸੂਨ ਦੌਰਾਨ ਫਲੀਆਂ, ਕੱਦੂ, ਤੋਰੀ, ਭਿੰਡੀ ਅਤੇ ਝੋਨਾ ਉਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੀ.ਪੀ.ਪੀ. ਅਤੇ ਵਰਮੀ ਕੰਪੋਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਗੋਬਰ ਦੀ ਖਾਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਖਾਦ ਵੀ ਘਰ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਜੈਵਿਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉੱਪਰ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਗਰੀਵ ਹੁਣ ਤਜਰਬੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, “ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨੀ ਭਾਵ ਘੱਟ ਕਰਜ਼ਾ ਹੁਣ

ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਾਹਰੀ ਸਾਮਾਨ ਘੱਟ ਵਰਤਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਗਤ 42 % ਤੱਕ ਘਟ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਸਾਲਾਨਾ ਸ਼ੁੱਧ ਲਾਭ 10 ਤੋਂ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ 65 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।” ਅੱਜ ਉਸਦੇ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਬਜ਼ੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲਗਭਗ 25% ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਛੋਟੇ ਖੇਤ ਉੱਪਰ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਾ ਏਕੀਕਰਨ

ਪਹਿਲ : ਜੀਈਏਜੀ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗਲ ਕੌਡੀਆ ਬਲਾਕ ਦੇ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ, ਸੀਮਾਂਤ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ 170 ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲਨ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਨਵੀਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਅਪਸਕੇਲਿੰਗ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਐਸ ਯੂ ਐਨ ਆਈ ਐਲ (ਸੁਨੀਲ) ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਵਿਭਾਗ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਧੀਨ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਲਾਭ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਲ ਭਰਾਵ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ, ਗਾਰੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ, ਉੱਪਰਲਾ ਖੇਤਰ (ਸੋਕੇ ਦੀਆਂ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾਵਾਂ), ਹੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਮੈਦਾਨ - ਜਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਆਦਿ ਦੇ ਖਾਸ ਸੰਦਰਭਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਕੂਲ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੁਨੀਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਜੀਈਏਜੀ ਪਿਛਲੇ 3 ਸਾਲਾਂ (2018-2021) ਤੋਂ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਚੀਲੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲ 2 ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਮਾਡਲ ਕਿਸਾਨਾਂ - ਸੁਗਰੀਵ (ਬਾਕਸ 1) ਅਤੇ ਰਾਮਚੰਦਰ (ਬਾਕਸ 2) ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ 117 ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਮਾਡਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਸਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਪਹਿਲ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਤੇ ਗਏ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਲਈ ਆਜੀਵਿਕਾ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ, ਖਾਧ ਆਪੂਰਤੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਖੁੱਲੇ ਥਾਵਾਂ ਜੋ ਹੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਬਫਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ

ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਹੱਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਨ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਉਲਪਬਧ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਅਪਣਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਹਰੀ ਜੈਵ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ, ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਫਸਲ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣਾ, ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਬੀਜ ਬੈਂਕ, ਜ਼ਮੀਨ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬੈਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।

ਇਹ ਪਹਿਲ ਖੇਤੀ-ਬਾਗਬਾਨੀ -ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ-ਜਟਿਲਤਾ ਅਤੇ ਰੀਸਾਇਕਲਿੰਗ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ (ਚਿੱਤਰ 1)। ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮਾਡਲ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਜੀਈਏਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਡਲ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਗੱਲ ਇਸਦਾ ਟਿਕਾਊਪਣ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੜ੍ਹ ਦੀ ਮਾਰ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਬਾਇਲ ਰਾਹੀਂ ਐਸ ਐਮ ਐਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਸਮ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਖੇਤੀ ਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲ ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਮਾਡਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮੁਦਾਇ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਗਤ ਬਣਾਉਣ ਉੱਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜੰਗਲ ਕੌਡੀਆ ਕਲਸਟਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 16 ਮਾਡਲ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ 4 ਖੇਤੀ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਘਟਕ

1. ਲਚੀਲੀ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨਾ : ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਾਹੀਂ ਲਚੀਲੀ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ “ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।”

2. ਸੰਸਥਾ ਨਿਰਮਾਣ :- ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜੈਵ ਉਤਪਾਦ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਸਕੂਲ, ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ, ਖੇਤੀ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਉਤਪਾਦ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਾਇਆ। ਖੇਤੀ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸੰਦ ਜਿਵੇਂ ਡੀਜ਼ਲ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੰਪ, ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਈਪਾਂ, ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਪੋਲੀ ਹਾਊਸ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਕਿਰਾਏ ਉੱਪਰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਮਾਡਲ ਅਤੇ ਲਿੰਕ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲ

3. ਗਿਆਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਨੈੱਟਵਰਕਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ - ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਮਾਹਿਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੇਵੀਕੇ, ਨਾਬਾਰਡ, ਆਈ ਆਈ ਟੀ ਕਾਨਪੁਰ ਅਤੇ ਸਟਾਰਟ ਅਪ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਸਿਡੀ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ। ਕਿਸਾਨ ਇਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਖੁਦ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬਿਹਤਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਕਸ 2 - ਨੀਵੀਂ ਸੁਰੰਗ ਪੋਲੀ ਹਾਊਸ ਤਕਨੀਕ

ਜਿੰਦਾਪੁਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ 0.6 ਏਕੜ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਉਗਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਾਭ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਜਮੀਨ ਨੀਵੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰਾਵ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਆਮਦਨੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਖੇਤੀ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਤੱਕ ਨਾਂ ਤਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾਈ। ਉਸਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਉਦੋਂ ਬਣੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਨੀਵੀਂ ਸੁਰੰਗ ਪੋਲੀ ਹਾਊਸ ਤਕਨੀਕ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਜੋ ਕਿ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸੀ। ਇਹ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਤਕਨੀਕ ਉਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਗਲਾਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਸਤਾ ਵਿਕਲਪ ਪੋਲੀਥੀਨ ਜਾਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਨੀਵੀਆਂ ਸੁਰੰਗਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸ਼ੀਟਾਂ ਨਾਲ ਕਵਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂਕਿ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਸਕੇ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਬਜੀਆਂ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲੇ ਸੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦੀ

ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਮਰਨ ਦਰ ਵੀ ਘਟਾ ਲਈ। ਅੱਜ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੀ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਨੀਰੀ ਵੇਚਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਤਕਨੀਕ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਖਾਈ ਅਤੇ 12 ਹੋਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਢਾਂਚੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਮਾਨ ਨਾਲ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, “ਕਿਸਾਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੇਤੀ ਬਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।” ਆਮਦਨ ਵਣ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਝਿਜਕਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਤੋਂ ਹੁਣ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਲੀਸਾ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਮਰਥਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪੋਲੀ ਹਾਊਸ ਤਕਨੀਕ ਦਾ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, “ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਡਾ ਸ਼ੁੱਧ ਲਾਭ 3500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਸੀਜ਼ਨ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਵਧ ਕੇ 6000 ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।” ਉਸਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਣਕ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਿਹਨਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦਾ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਮੀਨ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਦੀ ਭੇਂਟ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਉਸਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਨਹੀਂ ਘਟੇਗਾ। ਹੁਣ, 50 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਬਜੀਆਂ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ :- ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀਆਂ :

- ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਯੋਗ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਹੜ੍ਹ ਬਫਰਬੰਗ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪੱਕਾ ਮਾਡਲ ਦਿਖਾਉਣਾ
- ਪੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੈਵਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਛੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਲਈ ਖੇਤੀ-ਬਾਗਬਾਨੀ-ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਲਈ ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲ ਮਾਡਲ ਸਲਾਹਪਤ ਕਰਨਾ।
- ਗਰੀਬ ਘਰਾਂ ਲਈ ਖਾਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ
- ਬਾਹਰੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਲਾਭ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ।
- ਪੇਸ਼ਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬ ਲਈ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ।

ਸਿੱਟਾ : ਗੋਰਖਪੁਰ ਕੇਸ ਹਤਾਸ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਉਮੀਦ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

ਨੇ ਲਾਗਤ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਲਾਭ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਖਾਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ, ਬਾਗਬਾਨੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਸਥਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਬਹੁਮੁੱਲੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਬਿਲਡਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਚੀਆ ਜਾਣ ਅਤੇ ਖੁੱਲੀਆਂ ਜਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਚੇ ਰਹਿਣ। ●

ਅਜੈ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ

ਅਰਚਨਾ ਸ਼ੀਵਾਸਤਵ

ਗੋਰਖਪੁਰ ਵਾਤਵਰਣ ਐਕਸ਼ਨ ਸਮੂਹ

ਐਚ ਆਈ ਜੀ - 1/4, ਸਿਧਾਰਥਪੁਰਮ

ਤਾਰਾਮੰਡਲ ਰੋਡ, ਗੋਰਖਪੁਰ - 273 017

ਈਮੇਲ : geagindia@gmail.com

**Food and livelihood security
in urban-rural hinterlands
LEISA INDIA, March 2022**

LEISA INDIA Language Editions

Kannada, Telugu, Tamil, Oriya, Hindi, Marathi, Punjabi